

Nr 10.

Ankom till Riksdagens kansli den 12 april 1910 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om tillägg till § 19 riksdagsordningen.

Närvarande: herrar Staaff, Nyström, Fahlbeck, Säve, Uppström, Sjöholm, Berger, Bellinder, von Mentzer, Ekman, Björck, Jansson, af Callerholm, Almqvist, Nilsson, Beckman, Magnusson, Ericsson, von Schéele och Berg. (Herrar Staaff, Ekman, Björck och Jansson hafva icke närvarit vid utlåtandets justering.)

Till konstitutionsutskottet har hänvisats en inom Första kammaren väckt motion (nr 13), däri herr *Hildebrand* föreslagit, att Riksdagen måtte till fortsatt grundlagsenlig behandling antaga såsom hvilande ett tillägg till riksdagsordningens § 19 af den lydelse, de kursiverade raderna angifva:

»Till ledamot — — — — —
inom någon af dessa.

Statsråd eller förutvarande statsråd, som i öfrigt uppfyller valbarhetsvillkoren, må kunna utses till ledamot i Andra kammaren, ändock han icke äger valrätt inom valkretsen.»

Till stöd för sitt förslag har motionären anført följande:

»I R. O. § 19 stadgas såsom valbarhetsgrund vid val till Riksdagens Andra kammare valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående af flera valkretsar, inom någon af dessa. Om ledamot af kammaren flyttar till annan ort, äger han att utöfva riksdagsmannaskapet perioden ut, men kan icke, sedan viss kortare tid förgått, omväljas i sin gamla valkrets, där han ej längre är valbar.

I ett fall synes denna anordning kunna leda till så betänkliga konsekvenser, att en undantagsbestämmelse synes fullt befogad och fullt riktig. Jag menar i fråga om statsråd eller f. d. statsråd. Det synes blifva regel, att Konungen inkallar till sitt rådsbord ledande politiker inom Riksdagen. Äro dessa bosatta utanför hufvudstaden, så innebär utnämningen till statsråd nödvändigheten för dem att öfverflytta till hufvudstaden och där låta skriva sig. Men i och med detsamma förlora de valbarheten till Andra kammaren för den valkrets, där de tidigare bott. Innebörden häraf är tydlig. Skulle ledamot af Andra kammaren blifva statsråd, kan det inträffa, att vid nyval till denna kammare hans mandat icke kan förnyas af hans gamla valmän, och utsikterna för honom att blifva vald af Stockholms valmän torde i de flesta fall vara försvinnande små. *Statsrådsutnämningen verkar som en diskvalificeringsorsak*, här så mycket märkligare, som diskvalificeringen drabbar män, hvilka borde räknas till de ledande männen inom Riksdagen. Ju större politisk begåfning och praktisk läggning en andrakammarledamot från valkrets utanför Stockholm visar, dess förr kan han blifva diskvalificerad till mandatets förnyande! Detta kan ej gärna vara riktigt, allra minst i ett tidsskede, då Riksdagen väl behöfver största möjliga mått af politisk bildning och praktisk duglighet.

Så länge den således diskvalificerade behåller sin statsrådsvärdighet, äger han deltaga i kamrarnas öfverläggningar, men lämnar han regeringen kort före eller efter ett nyval till Andra kammaren, hålles han, hur duglig politiker han än må vara, utanför Riksdagen, för så vidt han ej insättes i Första kammaren. Utsikten härtill i fråga om en erkänd politiker kan ju numera sägas vara större än tidigare, men det kvarstår i alla händelser som en ren anomali, att förlänande af rikets högsta värdigheter kunna verka diskvalificerande i fråga om andrakammarmandat.

Vid flyttning från en valkrets till en annan åtgår alltid någon tid, innan valrätt och valbarhet inträder i den nya kretsen. Om f. d. statsråd återflyttar till sin gamla valkrets utanför Stockholm, kan det inträffa, att han vid nyval trots återflyttningen icke är valbar i nämnda krets. Skulle det inträffa, att vid något tillfälle regeringar hastigt växla, kan det ställa sig så, att ledande politiker, som förut i Andra kammaren representerat kretsar utanför Stockholm inom *olika* partier, faktiskt äro diskvalificerade vid andrakammarval!

I Norge har man helt andra bestämmelser än i Sverige. Grundloven § 62 stadgar, att statsrådets medlemmar icke alls äro valbara till stortinget — en bestämmelse som numera så direkt strider mot svensk

uppfattning, att den här endast för fullständighetens skull omnämnas. Däremot stadgas i § 58, att enhver, som varit statsminister eller statsråd, kan utses till stortingsman äfven i valdistrikt, där han icke är röstberättigad, för så vidt han för öfrigt är valbar och ej redan vald för annat distrikt.

En motsvarande bestämmelse skulle här i Sverige fullständigt upphäfva den diskvalificeringsgrund vid andrakammarval, som jag tillåtit mig påpeka. Bestämmelsen går emellertid längre, i det f. d. statsråd i Norge är valbar *öfver hela landet*. Skall en ändring företagas, synes mycket tala för att valbarheten utsträckes lika långt äfven här. Visserligen kunde man tänka sig den närmaste olägenheten afljälpt genom sådan ändring af mantalsskrifningsbestämmelserna, att statsråd från annan ort än Stockholm ej under sin statsrådstid låter mantalsskrifva sig i hufvudstaden. Mycket starka skäl synas mig emellertid tala för en mera genomgripande förändring.

En politiker, som i sin valkrets hedrats med riksdagsmannaskap i Andra kammaren, kan såsom statsråd anse sig böra tillråda Konungen åtgärder, som ej väl behaga hans gamla valmän. Han kan komma att se en del frågor ur större synpunkter än de bygdepatriotiska. Här inträder således en helt ny situation. *Genom statsrådsutnämningen och på grund af statsrådsämbetets kraf* förlorar han i detta fall sympatierna i sin gamla valkrets. Hans politiska gärning kan dock vara så betydande, att han väl är värd ett andrakammarmandat, ett mandat som andra valkretsar måhända gärna skulle vilja gifva honom. Är så förhållandet, så synes det afgjordt vara en fördel *ur det allmännas synpunkt*, att en sådan man räddas åt riksdagslifvet ej allenast så till vida som han kan insättas i Första kammaren, utan äfven så att han kan få ett andra kammarmandat.

Man kan invända, att principen om valrätt inom kretsen såsom valbarhetsgrund härmed skulle sönderbrytas. Till viss grad är detta naturligtvis riktigt, men tillämpningen af undantagsbestämmelsen ligger ju helt i valmännens egen hand. Först och främst kommer tydligen blott ett mindre antal personer i den här ifrågasatta undantagsställningen, och med den obenägenhet att gå *outsocknes*, som förefines, uppstode fråga om stadgandets praktiska tillämpning helt visst allenast i fråga om enstaka särskildt dugande män inom detta lilla antal. Någon som helst fara synes icke uppstå genom ändringen, men väl fördelar.

Denna fråga bör naturligtvis skärskådas endast ur det allmännas synpunkt. Är det nyttigt för landet, att de främsta männen tillvaratagas i största möjliga utsträckning för arbetet i *båda* kamrarna? Så

kan frågan formuleras, ty att det här gäller blott de främsta, torde vara klart, då det i hvarje fall först kräfvades statsrådsbefattning och sedan starka valmanssympatier i krets, där mannen i fråga *icke* är mantalsskrifven, för att bestämmelsen skall blifva tillämplig.

Frågan har ingen partipolitisk betydelse. Såvidt jag kan finna, bör det ibland blifva det ena, ibland det andra partiet, som efter en eventuell förändring i angifven riktning skulle kunna på detta sätt få in någon af sina främsta i Andra kammaren, fastän ett val inom den valkrets, där mantalsskrifningsorten ligger, icke vore möjligt. Det enda fall, då ett parti kunde tänkas förlora på förändringen, vore, om ett *motparti* på detta sätt kunde få in en partihöfding i vårt underhus, men *denna* olägenhet kan drabba alla partier och för öfrigt uppvägas af en liknande fördel en annan gång. Partipolitiska synpunkter äro emellertid enligt min mening här alldeles för trånga. *Hela vårt statslif* måste i längden vinna på, att de bästa männen aktivt deltaga i politiken, och såsom ett led i sträfvandet till detta mål bör förslaget ses.»

*Utskottets
yttrande.*

Motionären har såsom en olägenhet med nu gällande bestämmelser i fråga om valbarhet till Riksdagens Andra kammare framhållit, att en i valkrets utom Stockholm vald ledamot, som utnämnes till statsråd, genom bosättning i Stockholm förlorar valbarhet till kammaren inom den valkrets, han dittills företrädt. Denna olägenhet kan, enligt hvad motionären i sin framställning medgifver, afhjälpas genom en sådan ändring i mantalsskrifningsförordningen, att utnämning till statsråd icke medför skyldighet att låta mantalsskrifva sig i Stockholm. Motionären vill emellertid icke förorda denna utväg till olägenhetens afhjälpan. Han anser nämligen, att valbarhet till Andra kammaren inom alla rikets valkretsar bör beredas statsråd och förutvarande statsråd och föreslår därför sådan ändring i gällande grundlagsbestämmelse rörande valbarhet till Andra kammaren, som för genomförande häraf erfordras.

Hvad angår motionärens utgångspunkt vill utskottet icke bestrida, att den omständigheten, att utnämning till statsråd för en i valkrets utom Stockholm vald ledamot af Andra kammaren medför förlust af valbarhet i samma valkrets, kan innebära en olägenhet, om än räckvidden af denna olägenhet må anses vara i någon mån minskad genom införande af proportionellt valsätt i fråga om val till Riksdagens båda kamrar, i det att härigenom möjligheterna för ett parti att åt Riksdagen bevara en ledande politisk personlighet äro större än förr. Utskottet anser emellertid, att, om den förändring, som motionären

i denna punkt afser, skulle befinnas önskvärd, densamma lämpligast skulle genomföras genom en ändring af mantalsskrifningsförordningen i ofvan angifven riktning. Liknande undantagsbestämmelser förekomma i 3 § af gällande mantalsskrifningsförordning, där under 6 mom. föreskrifves, att den, som i och för arbete eller uppdrag af tillfällig beskaffenhet eller i följd af uppdrag, lämnadt af Riksdagen, uppehåller sig å annan ort, ej må af sådan anledning där mantalsskrifvas.

Utskottet kan däremot icke förorda den ändring af gällande grundlagsbestämmelser i fråga om valbarhet till Andra kammaren, som motionären åsyftat. Utskottet hyser nämligen starka betänkligheter mot att rubba den i sådant afseende grundläggande bestämmelsen om bostadsbandet, hvilken enligt utskottets mening har djupa rötter såväl i Sveriges författningshistoria som i rådande folkuppfattning, och ställer sig därför bestämdt afvisande emot motionärens förslag, att åt statsråd och förutvarande statsråd bereda valbarhet till Andra kammaren inom alla landets valkretsar.

I anslutning till hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att herr Hildebrands förevarande motion icke må föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 april 1910.

På utskottets vägnar:

J. F. NYSTRÖM.

Reservationer:

af herr *Nilsson*, som ansett, att utskottet bort framställa förslag om sådana ändringar i gällande grundlagsbestämmelser i fråga om valbarhet till Riksdagens Andra kammare, hvarigenom det s. k. bostadsbandet blefve i sin helhet upphäfdt, och vid ärendets behandling i utskottet framställt yrkande härom;

af herr *Uppström* i fråga om motiveringen.